

ลำน้ำสาว

ในเมืองสันติสุขของทุกคน

โครงการ ศิลป์กล่อมดอย
โรงเรียนบ้านสันติสุข ต.ขุนควร อ.ปง จ.พะเยา

ลำน้ำสาว หรือ น้ำสาว เป็นลำน้ำสายหลักที่ไหลผ่านบ้านสันติสุข หล่อเลี้ยงวิถีชีวิตชาวมังในหมู่บ้านมาแสนนาน การเป็นหมู่บ้านที่มีสมาชิกเป็นชาติพันธุ์ม้งทั้งหมด ทำให้วิถีชีวิตมีความเป็นอัตลักษณ์ที่ชัดเจน อาชีพหลักคือการทำไร่บนภูเขาสูง การจับปลาในแม่น้ำ

เมื่อเอ่ยถึงลำน้ำสาว ในความทรงจำของเด็กๆ โรงเรียนบ้านสันติสุข เด็กๆเล่าว่า เขาชอบมาเล่นที่น้ำสาวเมื่อก่อนที่มีน้ำเยอะ น้ำใสสะอาด น้ำสาวมีแอ่งน้ำตื้นๆ เป็นพื้นที่เล่นสนุกคลายร้อนของเด็กมารุ่นต่อรุ่น และเมื่อเวลาห่มุ่นผ่าน ลำน้ำสาวที่เคยเป็นเหมือนเส้นเลือดหลักของชาวมังบ้านสันติสุข กลับถูกทำร้ายด้วยความละเลยต่อการดูแลรักษา ลำน้ำสาวในวันนี้มีขยะจากบ้านเรือนเพิ่มขึ้น ต้นไม้ริมตลิ่งถูกทำลาย พืชพันธุ์บางชนิดเริ่มสูญหาย และสิ่งที่ปรากฏชัดเจนที่สุดคือ สัตว์น้ำที่เคยมีอย่างอุดมสมบูรณ์ลดจำนวนลง แม้หน่วยงานภาครัฐจะเข้ามาติดป้ายประกาศเป็นเขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ แต่ปัญหาก็ยังไม่ได้รับการแก้ไขอยู่ดี!

พลังมั่งน้อย MIDL

พลังมั่งน้อย MIDL คือ พลังของกลุ่มเยาวชนที่อยู่ชั้นป.6 ถึง ม.3 เกือบ 30 คน ของโรงเรียนบ้านสันติสุข อ.ปง จ.พะเยา ที่มีความมุ่งมั่นที่อยากจะสร้างจิตสำนึกแก่คนในชุมชนให้หันมาอนุรักษ์ลำน้ำสาว ที่ให้ชีวิตกับพวกเขาในการใช้กิน ใช้อาบ ใช้เล่น

เด็กๆ คุณครู และผู้ใหญ่ในชุมชน จึงร่วมกันออกสำรวจลำน้ำสาว (Gallery Walks) ทำความเข้าใจตำนานของลำน้ำ เรียนรู้วิถีวัฒนธรรม ภูมิปัญญาจากปราชญ์ชุมชน ศิลปะชุมชนทั้ง แคนมั่ง ผ้าปักมั่ง ไม้ไผ่ และเครื่องประดับชุดแต่งกาย นำมาผสมผสานออกแบบกับสื่อศิลปะสมัยใหม่ เพื่อสื่อสารสร้างความตระหนักรู้แก่คนในชุมชนให้หันมาอนุรักษ์ลำน้ำสาวกันมากยิ่งขึ้น

ร่วมกันสร้างสะพานเชื่อมความเข้าใจ

เด็กๆ เลื่อนนำเรื่องราวตำนาน วิถีความเชื่อรอบตัวมาสื่อสารอย่างสร้างสรรค์ โดยคำนึงถึงความเป็นชาติพันธุ์มั่ง การยอมรับ และนับรวมคนทุกคนในชุมชน ด้วยกิจกรรมขับกล่อมลำน้ำสาวด้วยดนตรี แคนมั่ง แม่น้ำสายหลักของชุมชน ผู้เปรียบดั่งแม่ที่โอบกอดลูกด้วยรัก

สร้างตำนานแห่งความรักที่ยิ่งใหญ่ เด็กๆ ช่วยกันสร้างตำนานบทใหม่ให้กับลำน้ำ ด้วยเรื่องราวของ “สาว” หญิงสาวที่มีความรักกับชายหนุ่มต่างหมู่บ้าน และต้องพบเจออุปสรรคในความรัก สุดท้ายได้จับชีวิตลงที่ลำน้ำแห่งนี้ และได้มอบความรักทั้งหมดของตนที่จะขอดูแลลำน้ำสาวแห่งนี้ตลอดไป

สะพานปลูกจิตสำนึก หรือ “สะพานแห่งความดี” มาจากการตั้งชื่อของเด็กๆ ที่เดินลำน้ำสาว แล้วเห็นสถานการณ์ปัญหาที่เกิดขึ้นในลำน้ำ ไม่ว่าจะเป็นการทิ้งขยะลงลำน้ำ จำนวนปลาที่ลดน้อยลง ตลิ่งริมแม่น้ำพังทลาย มีสารเคมีปนเปื้อนในลำน้ำ จึงอยากจะสร้างสะพานให้คนที่ข้ามไปใช้ลำน้ำสาวเกิดความตระหนักรู้ว่า “เมื่อข้ามสะพานแห่งนี้ไปแล้ว อย่าทำอะไรมันดีกับลำน้ำสาว” โดยใช้ลายปักผ้ามั่งมาตกแต่ง

เชื่อมโยงวิถีแห่งความสุขกับลำน้ำสาว ด้วยเรื่องราวของ “แคนมั่ง” เครื่องดนตรีที่สำคัญต่อชีวิตของชาวมั่ง ทำมาจากไม้ไผ่ที่อยู่ริมลำน้ำสาว เสียงของแคนช่วยนำส่งให้ชีวิตของชาวมั่งพบเจอแต่สิ่งดีๆ เช่น ส่งวิญญาณผู้ตายขึ้นสู่สวรรค์ เสียงแห่งความสุขในเทศกาลปีใหม่มั่ง เสียงแห่งความรักในงานมงคลสมรสของคู่บ่าวสาว ดังนั้น “ถ้าไม่มีลำน้ำสาว ก็ไม่มีไม้ไผ่ ถ้าไม่มีไม้ไผ่ ก็ไม่มีแคนมั่ง ชีวิตก็ไม่พบหนทางแห่งความสุข”

สื่อสัญลักษณ์ที่ทรงพลังจากเยาวชนนักสื่อสาร เป็นผลมาจากการที่เด็กๆ ได้ชวนกันวิเคราะห์ป้ายกฎระเบียบห้ามจับสัตว์น้ำในพื้นที่บริเวณเขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ และห้ามใช้อุปกรณ์เครื่องมือจับปลาที่รุนแรงเป็นอันตรายกับปลาตัวเล็กๆ เช่น ระเบิด ยาเบื่อไฟฟ้าซ็อค แต่ยังไม่ได้รับความร่วมมือ ทำให้เด็กๆ ร่วมกันคิดว่า ควรออกแบบป้ายที่มีข้อความปลูกจิตสำนึกเชิญชวนให้ร่วมกันอนุรักษ์ ที่มีสองภาษาคือภาษาไทยและภาษามั่ง กลายมาเป็นอนุสาวรีย์ปลา สะท้อนศิลปะมั่งโดยใช้ไม้แกะฉลุ และวาดตัวปลา ใช้แทนป้ายคำเตือนแบบเก่าที่ทางหน่วยงานราชการจากภายนอกมาทำให้

เปลี่ยนเมืองด้วยงานศิลป์ และสื่อวัฒนธรรม

การขับเคลื่อนโครงการของเด็กๆ พลังมั่งน้อย เป็นพลังบริสุทธิ์ พลังของลูกหลานชาวม้ง ที่มีความตั้งใจ ลูกขึ้นมาเปลี่ยนเมือง ด้วยงานศิลปะชุมชน พวกเขาเห็นคุณค่าของการปกป้องรักษาลำน้ำสาว แหล่งน้ำธรรมชาติ ไกล่ตัว ที่เป็นแบบฝึกหัดแรกของชีวิต ในการที่จะก้าวไปสู่การรักและห่วงใยทรัพยากรธรรมชาติของโลก

ในวันนี้พี่น้องชาวม้งและผู้ใหญ่ในพื้นที่บ้านสันติสุขได้ออกมารับฟังความคิดเห็นของเด็กๆ เข้าร่วมกิจกรรมพิธีทำผีปลา หรือ“อัวต่าเง่” ให้สัจจะต่อเทพเทวดา ผีทั้งหลาย ที่ปกป้องรักษาลำน้ำสาว หรือธรรมชาติแห่งนี้ว่า “จะรักษาปลา รักษาป่า รักษาป่า” ร่วมกันมัดผ้าตามสีของชนเผ่าม้งที่อนุสาวรีย์ปลาที่เด็กเยาวชนช่วยกันสร้าง เพื่อตอกย้ำถึงข้อตกลงร่วมกัน และร่วมกันเติมเต็มภาพฝัน บนกำแพง “น้ำ ส่อ ยอ ลู้ เน่ง” (น้ำสาวคือชีวิต) บริเวณหน้าโรงเรียนสันติสุข

ความฝันของเด็กม้งกลุ่มเล็กๆ ที่บ้านสันติสุขที่ “อยากให้เห็นลำน้ำสาว เป็นของทุกคน” จึงก่อเกิดเป็นพื้นที่ที่ขับเคลื่อนด้วยพลังแห่งความสุข เด็กๆ ก้าวมาเป็นนักสื่อสารอย่างสร้างสรรค์ เกิดความภาคภูมิใจในตัวเองและชาติพันธุ์ แลกเปลี่ยนความคิดด้วยความจริงใจ ใส่ใจในทุกรายละเอียดที่ได้เรียนรู้ ร่วมใจกันหาแนวทางแก้ไขปัญหา และสุดท้ายมองเห็นผลงานความสำเร็จด้วยหัวใจ

ณ พื้นที่ห่างไกลบนดอยสูงแห่งนี้ เด็กๆ กำลังช่วยกันแต่งแต้มสีสัน เมืองสันติสุขของทุกคน เมืองที่เด็ก ผู้ใหญ่ เกิดความภูมิใจในอัตลักษณ์ของตนเอง เมืองที่ก่อเกิดความร่วมมือในการดูแลรักษาพื้นที่สาธารณะ ผ่านการปกป้องรักษาลำน้ำสาว และเป็นเมืองที่โรงเรียนสถาบันการศึกษา เห็นคุณค่านำเสนอสื่อท้องถิ่นมาสร้างสรรค์การเรียนรู้ ขยายห้องเรียนให้กว้างสู่ชุมชน

ลำน้ำสาวในเมืองสันติสุขของทุกคน

โครงการ ศิลปกล่อมคอย โรงเรียนบ้านสันติสุข ต.ขุนควร อ.ปง จ.พะเยา

Access : เด็กเยาวชนร่วมสำรวจปัญหา/ต้นทุนชุมชนที่มีอยู่

Problem!

ปัจจุบันลำน้ำสาวที่เคยเป็นแหล่งหล่อเลี้ยงชีวิต กลับถูกเบียดเบียนและทำลายจากการเพิ่มขึ้นของบ้านเรือนและขยะต้นไม่รีมน้ำถูกทำลาย, พืชพันธุ์สูญหาย สัตว์น้ำลดลง

ลำน้ำสาว ลำน้ำที่หล่อเลี้ยงชีวิตชาวมังช่วยค่าจุนการทำให้บุญเข้าสู่สูงและเติมไปด้วยปลาหลายชนิด จึงเป็นแหล่งอาหารให้กับคนในหมู่บ้านชาวมัง

Analyze

ค้นหาปัญหาและพบว่ามีของดี, มีภูมิปัญญาชุมชน

รวมพลังกลุ่มเยาวชน ป.6-ม.3 = 30 คน จากโรงเรียนสันติสุข อ.ปง จ.พะเยา เพื่อสร้างจิตสำนึกการอนุรักษ์ลำน้ำสาว

เด็กและชุมชนมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ลำน้ำสาว

MIDL

ทักษะการรู้เท่าทันสื่อสารสนเทศและสื่อดิจิทัล

กระบวนการ

1

สำรวจลำน้ำสาว (Gallery Walk)
• ทำความเข้าใจตำนาน
• เรียนรู้ศิลปะชุมชน

สำรวจลำน้ำสาวกัน

แคนม้ง ไม้ไผ่
ผ้าปักม้ง เครื่องประดับ
เครื่องแต่งกาย

4

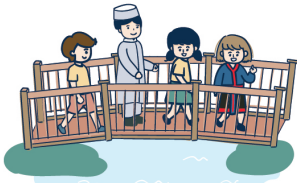
สร้างตำนานแห่งรักยิ่งใหญ่ ร้อยร้อยตำนานผ่านเรื่องราวของ "สาว" หญิงสาวที่มีความรักตลอดกาล โดยมีลำน้ำสาวเป็นพยานตลอดไป

Create จัดกิจกรรม 2-7

3

ข้ามสะพานปลูกจิตสำนึก สร้างพันธสัญญาร่วมกันให้กับผู้ที่ข้ามสะพานไปหาลำน้ำสาว ว่าเราจะไม่ทำสิ่งไม่ดีกับลำน้ำนี้

2

นำเรื่องราวเรียงร้อยเป็นเพลงขับกล่อมเพื่อสื่อสารอัตลักษณ์ของชาวมังและความผูกพันกับสายน้ำ

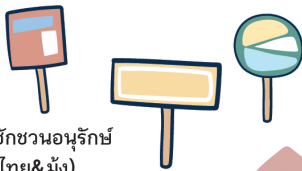

5

"แคนม้ง" เครื่องดนตรีบันดาลสิ่งดี ๆ แคนม้งเป็นเครื่องดนตรีสำคัญของชาวมังที่ทำจากไม้ไผ่ เด็กๆ ได้เชื่อมโยงวิถีความสุขเข้ากับต้นกำเนิดไม้ไผ่คือลำน้ำสาว "หากไม่มีลำน้ำสาวเราก็จะไม่มีความสุข"

6

ออกแบบป้ายชักชวนอนุรักษ์แบบ 2 ภาษา ไทย&ม้ง เน้นคำพูดเชิญชวน และใช้ศิลปะม้งปรับเปลี่ยนป้ายคำเตือนแบบเก่าเป็นคำพูดชักชวน

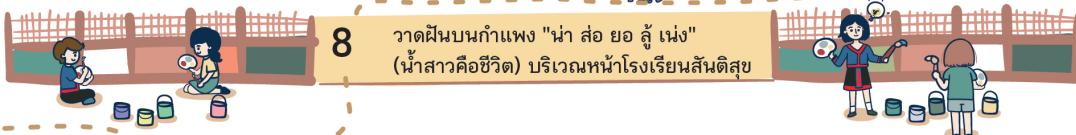
7

จัดกิจกรรมรับฟังความคิดเห็นผ่านกิจกรรมพิธีทำผีปลา(อัวตาเง) คือการให้สิ่งจอตอเทวดา ผี ที่ปกป้องลำน้ำสาว และร่วมกันมัดผ้าที่อนุสาวรีย์ปลาที่เยาวชนร่วมกันสร้าง

8

วาดฝันบนกำแพง "นำ สอ ยอ ลู๋ เน่ง" (น้ำสาวคือชีวิต) บริเวณหน้าโรงเรียนสันติสุข

ผลลัพธ์

- ✓ เด็กเกิดความภาคภูมิใจต่อตนเองและชาติพันธุ์
- ✓ เป็นนักสื่อสารอย่างสร้างสรรค์
- ✓ เกิดเมืองสันติสุข ที่มีคนคอยดูแลแหล่งน้ำ ถ่ายทอดสู่ลูกหลาน

Act : นำสื่อพื้นบ้านทั้งหมดมาทำกิจกรรมร่วมกับชุมชน